

ŞAİRNAMELERDE ÂŞİK ŞENLİK*

Dr. Doğan KAYA

Şairnameler, âşıklar tarafından genellikle on bir hece ile yazılan / söylenen, çağdaşı yahut kendilerinden önce yaşamış olan şairlerin mahlaslarına ve onları niteleyen birtakım vasıflarına yer verilen şiirlerdir.

Şairnamelerin yazılma sebebi nedir? Bir şâirin ileride bunun bir kaynak olabileceğini düşünmesi; üzüntülü bir anında, kendisi gibi dertli olan şairleri zikrederek derdinin hafifleyeceğini umması; bir âşığın, şairlerin başından geçen hadiseleri şiir diliyle kendisinden sonrakilere yansıtmak fikri; yahut birisinin arzusunu yerine getirmek için kaleme alınmış olması akla ilk gelen ihtimallerdendir.

Âşıklara Methiye, Âşıklar Destanı, Âşıklar Serencâmı, Âşıkname, Ozanlar, Ozanlar Şiiri, Tekerleme, Şairler Destanı, Şairname, gibi adlarla anılan şairnameler, divan şairlerinden bahseden *Şuarâ Tezkireleri* kadar olmasa da şairlerimizin memleketi, adı, tarikati, fiziki ve ruhi yapısı gibi vasıflarını yansıtmaları bakımından asıl önemlisi de bir şairin başka şair tarafından değerlendirilmesi bakımından önem kazanırlar. Sözü edilen şaire ait ipuçları bir araya getirildiğinde, o şair hakkında yeni bilgiler elde etmek mümkün olur. Ayrıca, hangi şairlerin kendisinden sonraki şairlerce tanındığını ve şöhret bulduğunu, hangi sıfatlara sahip olduğunu yine bu eserlerde görmemiz mümkündür. Şairnamelerde, sözü edilen belli bir şaire ait ipuçları bir araya getirildiğinde, o şair hakkında yani bilgiler elde etmek mümkündür. Bu yüzdendir ki şairnameler, şairler hakkında yapılacak araştırmalarda önemli bir kaynak niteliğindedir. Fakat, bir şair hakkında verilen hükümde şairname sahibinin şahsi kanaatinin bulunacağından, bilgiyi ihtiyatla karşılamak gerekir.

Yeri gelmişken, edebiyatımızda ilk şairnamenin kime ait olduğu açıklık getirmek gerekir. Buna cevap olarak, elimizdeki örneklerden hareketle, divan şairi *İşretî* (Öl. 1566/67)'nin ilk şairname sahibi *olduğunu* söyleyebiliriz. *İşretî* şiirinde İran'daki şairleri konu etmiştir.

Âşık Edebiyatında ise, ilk şairname örneği Âşık Ömer'e aittir.

Burada kaydettiğimiz şairnamelerde salt âşıklara / halk şairlerine değil, aynı zamanda (Fuzulî, Nef'î, Necatî) gibi **divan şairlerine**; (Hurşit ile Mahmişri, Elif ile Mahmut, Leylâ ile Mecnun, Ferhat ile Şirin) gibi **halk hikâyeleri kahramanlarına**; (Hz. Yusuf, Hz Süleyman) gibi **peygamberlere**, (Hallac-ı Mansur, İbrahim Edhem, Hacı Bektaş Veli) gibi **sofilere**, (Seyyid Nesimiî, Şah

* 9 Temmuz 2005 günü Çıldır'da yapılan Şenlik panelinde sunulmuştur.

Hatayî, Şemseddin Sivasî) gibi **tekke şairlerine** ve (Kemalettin Kamu, Abdülhak Hamit, Feyzi Halıcı, Mehmet Yardımcı) gibi **şairlere** ve (Hafız, Nevai, Cami, Sa'dî, Firdevsi) gibi **İran şairlerine** de yer verildiği olmuştur.

Elimizdeki 134 şairnamenin dörtlük sayısı 3-59 arasında değişmektedir. En hacimli şairname olarak dörtlük sayısı 59 olan Âşık Ömer'le, Gubarî'nin şairnamesini görmekteyiz. Bunları dörtlük sayısına göre şu âşıkların şairnameleri izlemektedir: Hızrî (51), Noksanî (35), Bosnavî (34), Şem'î (32), Şeref Taşlıova (26), Sun'î (21), Sabri Dil (19), Kul Gazi (18), Kul Semaî (17), Baharözlü Feryadî (16), Tokatlı Püryanî, Gürünlü Gülhanî (15), Âlimî, Çobanoğlu ve Nurşah (14).

Diğer taraftan bazı âşıklar, birden fazla şairname yazdığı olmuştur. Gürünlü Gülhanî, Hasan Güldiken (Coşarî) ve Eskişehirli Nurşah'ın 4, Akın, Cemal Hoca, Devranî, Pervanî, Reyhanî, Ruhsatî, Sefil Selimî ve Sümmanioğlu gibi âşıkların da 2'şer şairnamesi vardır.

Şairnameler, koşma tipinde söylenen/yazılan şiirlerdir. Gerçi burada kaydettiğimiz örnekler içinde sekiz heceli veya divani tarzda ortaya konulmuş olanları da vardır. Ancak bu genel durumu değiştirmez. Yazılış sebebi ne olursa olsun, muhteva yönüyle şairleri konu edinen şiirlerdir. Bu bakımdan gerek hacim ve gerekse muhteva yönünden değerlendirildiğinde, şairnameleri *destan* türü içinde mütalaa edebiliriz.

Şairnameler farklı gayelerle ve usullerle söylenmiş eserlerdir. Bu bakımdan onları bir tasnife tâbi tutmak gerekir. Aşağıdaki tasnif, eldeki şairnelere göre yazılmış bir tasniftir. Ancak şairnamelerle ilgili bu tasnifin ileride eser sayısı çoğaldıkça ve bunların gösterdiği özelliklere göre değişebileceğini de unutmamak gerekir.

1. Elifname düzeninde şairnameler

- a. Arap alfabesindeki harf sırasına göre şairnameler
- b. Latin alfabesindeki harf sırasına göre şairnameler

2. Bektaşî inancı ile yazılmış şairnameler

3. Âşıkların yakinen tanıdığı şairlerden bahseden şairnameler

- a. Şairlerin tanıtıldığı ve özelliklerinin konu edildiği şairnameler
- b. Kıyasa dayalı şairnameler
- c. Âşıkların dertlerinin konu edildiği şairnameler

4. Yöre âşıklarını konu alan şairnameler

5. Âşık kolunu konu alan şairnameler

6. XX. Yüzyıl âşıklarını konu alan şairnameler

7. Âşıklık geleneğini konu edinen şairnameler

8. Âşık karşılaşması olarak şairnameler

Bu ön bilgilerden sonra şairnamelerde Âşık Şenlik'in nasıl ele alındığı konusuna geçebiliriz.

Acaba âşığın gözüyle Âşık Şenlik nasıl birisidir? Onların düşüncelerinde kanaatlerinde ve duygularında Şenlik nasıl bir yer tutmuştur? Tespit ettiğimiz şairnamelerde bunları tek tek örnekleyelim.

Celâlî (Celâl Yenitürk, Kasımoğlu köyü / Van, 1952-)

Sümmanî'yle Şenlik çok yarıştılar¹

Cemal Hoca (İsmail / Cemal Turan, Camışlı köyü- Kağızman / Kars, 1882-1957)

*Şenlik de Çıldır'ın Karapapağ'ı
Çekti sinesine dağ üste dağı
Eridi yürekte kalmadı yağı
Biçarenin başı dumanda kaldı²*

Cemal Hoca

*Sümmanî Narman'da Samikara'da
Sevda pazarında savruldu gitti
Âşık Şenlik kaldı iş bu arada³*

Çobanoğlu (Murat Çobanlar, Kars, 1940-2005)

Âşık İslâm o Şenlik'in hastası⁴

Ersun Bağcı (Karacalar köyü/Yozgat, 1966-)

*Sümmanî'yi Şenlik ile takarsın
Gülüşlerin türkülere benziyor⁵*

Feryâdî (Mustafa Çağırın, Baharözü köyü-Ulaş / Sivas, 1914-1987)

Sefil Âşık Şenlik zehiri içti

¹ Vanlı Âşık Celâlî, *Gönül Gözü*, İstanbul, 1993, s. 42-43.

² Metin TURAN, *Can İçindedir Canan- Kağızmanlı Cemal Hoca, Yaşamı Sanatı Ürünleri*, Ankara, 1992, s. 42.

³ Nejat BİRDOĞAN, "Cemal Hoca (İsmail Turan)", *Türk Folklor Araştırmaları*, IX (194), 9. 1965, s. 3847.

⁴ Ali KAFKASYALI, *Âşık Murat Çobanoğlu*, Ankara, 1998, s. 326-327.

⁵ Ozan Ersun BAĞCI, *Uzaklardaki Şiirler*, Ankara, 2002. 43.

*Onların derdinden derdim ziyâde*⁶

Feryadî (Mustafa Çağırın, Baharözü-Ulaş/Sivas, 1914-1987)

*Şın Şenlik âşığı zehir öldürdü*⁷

Gönüllü Coşkun (Coşkun Gönüllü, Bayatören köyü / Yozgat, 1955-)

*Emrah, Dertli Şenlik herkesçe ayan*⁸

Âşık Gözübenli (Mustafa Önder, Özlüce köyü-Tomarza / Kayseri, 1940-)

*Şenlik'siz divana durma efendim*⁹

Hasretî (Sadi Değer, İncesu köyü / Kars, 1929-2001)

*Çıldırli Şenlik'e çok güvenesin*¹⁰

Kaptanî (Mehmet Köşe, Sivas, 1950-)

*Şenlik idi âşıklarla yarışan*¹¹

Kul Gazi (Gazi Kurt, Tuzla köyü-Şarkışla / Sivas1934-)

*Şenlik esir düştü Rus savaşında*¹²

Nurşah (Dürşen Mert, Çardak köyü-Mihalıççık / Eskişehir, 1954)

Sümmanî'nin hali başka

*Baktım Şenlik'teki aşka*¹³

Nurşah

Sümmanî'den Reyhanî'ye Erzurum

Çok şairler şiir yazdı Türkiye'm

Şenlik'ten Şeref'e pek çoğu derim

*Dolaştı âlemi gezdi Türkiye'm*¹⁴

Pervanî (İsmail Çelik, Havuzlu köyü-Yusufeli / Artvin, 1931-)

⁶ Doğan KAYA, "Üç Yeni Şairname", *Erciyes*, VIII (92), Ekim 1985, s.18-19.

⁷ Kutlu ÖZEN, *Güldâne*, Sivas 1983, s. 59.

⁸ *Halk Ozanlığında Gelenek ve Göreneklerimiz*, Ankara, 1998, s. 9-10.

⁹ Âşık Gözübenli, *Gülpar*, Yıl 23, S. 266, 6.1988, s. 23.)

¹⁰ Sadi DEĞER, *Karşlı Âşık Hasretî*, Ankara, 1976, s. 22.

¹¹ Şiir 18.1.1998 günü tarafımızdan derlenmiştir (D. K.).

¹² Şiir,1987 yılında tarafımızdan derlenmiştir. (D. K.)

¹³ Şiiri, Âşık Nurşah posta ile göndermiştir. 31.5.2000. (D. K.)

¹⁴ Şiiri, Âşık Nurşah posta ile göndermiştir. 31.5.2000. (D. K.)

*Artvin Yusufeli Erzurum Kars'ın
Zülalî, Şenlik'i Müdamî'si var*¹⁵

Püryanî (Hacı Resul Eser, Arabören köyü / Tokat, 1931-)
*Ruhsat'ta Sümman'da bulunmaz benlik
Posof'ta Çıldır'da Zülalî, Şenlik*¹⁶

Ruhanî (Mustafa Temel, Aşağısivri köyü- Tortum /Erzurum, 1931-)
*Çıldırli Şenliği çağlıp coşanda*¹⁷

Sinemî (Ali Cavit Coşkun, Karakuzulu köyü-Divriği / Sivas, 1961-)
Kazak Abdal, Şenlik, Âşık Veysel'i
*Güzel Doğa İçin Titretmiş Teli*¹⁸

Şeref Taşlıova (Gülyüzü köyü-Çıldır / Ardahan, 1938-)
*Şenlik torunu Yılmaz'ı
Durmuş Devran ı görestim*¹⁹

Şevki Halıcı (Feyzullah Halıcı, Akçakale köyü-çıldır / Ardahan, 1930-)
*Çıldırli Şenliği Baba, Derya Ummandı Derin*²⁰

Tâlip Kılıç (Hocabey köyü/Sivas, 1934-)
*Şın Şenlik'le garip gönlüm şenlendi*²¹

Türabî (Temel Şahin, Ünlükaya köyü-Oltu / Erzurum, 1966-)
*Karac'oğlan Toroslara gelesi
Sümmanî, Şenliği, Dertli, Celalî
Her biri birinden gamlı çileli
Zor gördüm bu aşkın geleneğinde*²²

Vahit Çetin (Çaltepe köyü-Kangal / Sivas, 1940-)

¹⁵ Şiir 8.5.1997 günü Eskişehir'de tarafımızdan derlenmiştir (D. K.).

¹⁶ Şiir, 21.9.1898 günü Sivas'ta tarafımızdan derlenmiştir. (D. K.)

¹⁷ Dilaver DÜZGÜN, *Âşık Mustafa Ruhanî- Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum, 1997, s. 157.

¹⁸ *Halk Ozanlığında Gelenek ve Göreneklerimiz*, Ankara, 1998, s. 36-37.

¹⁹ Şiir, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun arşivinden alınmıştır.

²⁰ Mustafa CEMİLOĞLU, "Çıldırli Âşık Şevki Halıcı", *Millî Folklor*, S. 44, Kış, 1999, s. 41..

²¹ Doğan KAYA, "Üç Yeni Şairname", *Erciyes*, VIII (92), Ekim 1985, s. 18-19.

²² *Halk Ozanlığında Gelenek ve Göreneklerimiz*, Ankara, 1998, s. 21-22.

*Sümmanî'yle Seyranî, Şenlik'le Cevherî'nin
Değeri başka başka dünyada her birinin²³*

Yusuf Polatoğlu (Oltu / Erzurum, 1956-)
*Hicranî, Celâlî, Zihnî bir yerden
Şenlik 93'te kükrerken birden²⁴*

Yukarıdaki sözünü ettiğimiz şairnamelerdeki ifadeleri göz önünde tuttuğumuzda, Şenlik'in şu şekilde nitelendiğini görürüz:

*Başta Sümmanî olmak üzere pek çok âşıkla karşılaşmış güçlü âşıklardan birisidir.

*Çıldır'da yaşayan Karakalpak Türklerindedir. Çok çile çekmiş, sıkıntılı bir hayat yaşamıştır.

*Ruslarla yapılan savaşta esir düşmüştür.

*Yörenin pek çok âşığı gibi Âşık İslâm da onu üstat tanıyan sanatçılardan biridir.

*Güçlü âşıklardan birisi olduğu için yörede bilinen tanınan ve iz bırakan birisidir.

*Divan tarzı şiirlerde önde gelen simalardandır.

*Güvenilir bir şahsiyettir.

*Aşkî idrak eden ve yaşayan birisidir. Bilhassa karşılaşma yaptığı sırada vecde gelip coşar ve kendinden geçer.

*Aşk deryasının kahramanıdır.

*Doğu Anadolu şairleri denilince ilk akla gelen isimdir.

* Karacaoğlan Sümmanî, Dertli, Veysel gibi âşık edebiyatında iz bırakmış önemli şahsiyetlerdendir.

*Söylediği güçlü şiirleriyle kederli insanların hüznünü dağıtır, onları neşelendirir, mutlu kılar.

*93 Savaşında şiirleriyle insanların morallerini yükseltmiş, onları coşturmuştur.

*İçtiği zehir sonrası vefat etmiştir.

Görülmektedir ki, Şenlik, âşıkların kalbinde ve gönlünde önemli yer işgal etmektedir. Verilen biyografik bilgiler yetersiz olmakla beraber Şenlik'in sanat gücünü ortaya koyan önemli düşünce ve kanaatler vardır. Şenlik hakkında hiç bilgi olmasa dahi, âşıkların verdikleri bu bilgiler, onun hakkında yorum yapmada oldukça önemli ip uçları ihtiva etmektedir. Zaten şairnameler de bu yönüyle önem taşırlar.

²³ Şiir, 13-14 Ekin 2000 günü Ankara tarafımızdan derlenmiştir. (D. K.)

²⁴ Şiir, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun arşivinden alınmıştır.